

Konferencje – Zjazdy – Spotkania

Notariat w zmieniającej się Europie – Konferencja.

24. Europejskie Dni Notariatu w Salzburgu

W dniach 12-13 kwietnia 2012 r. odbyła się dwudziesta czwarta konferencja z cyklu Europejskie Dni Notariatu. To corocznie odbywające się wydarzenie w Salzburgu organizowane przez organy samorządu notarialnego austriackiego, a chętnie odwiedzane przez notariuszy z całej Europy. Tegoroczną odsłonę odwiedzili notariusze z siedemnastu krajów Europy, w tym z Polski. Każda z konferencji odbywa się w ramach tematu przewodniego, który towarzyszy posiedzeniom składającym się z referatów i dyskusji. Tegoroczne spotkanie odbyło się pod hasłem „Prawa Człowieka. Europejska Karta Praw Podstawowych, Obywatelstwo Unii Europejskiej i Dostęp Obywateli do Prawa”.

Punktem ciężkości omawianych zagadnień uczyniono funkcję notariusza w jednoczącej się prawnie Europie. Zwrócono uwagę na funkcję notariusza jako „drzwi do prawa” dla obywateli państw członkowskich, jak również cywilnoprawny wymiar obywatelstwa Unii Europejskiej oraz praw podstawowych w ramach niej chronionych, o dotychczas przeważającym zainteresowaniu norm o charakterze publicznoprawnym. Podkreślono także, że coraz bardziej skomplikowane stosunki społeczne w ramach Unii Europejskiej wymagają rozszerzającego podejścia do tematu obywatelstwa europejskiego w kontekście takich obszarów prawa, jak

prawo pracy, prawo rodzinne, prawo rzeczowe czy swoboda działalności gospodarczej.

Wśród referentów znalazły się osoby o doniosłej wiedzy praktycznej, przedstawiciele austriackiej i niemieckiej doktryny prawniczej, przedstawiciele Parlamentu Europejskiego i Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości oraz notariusze. W ramach wystąpień podkreślono rolę harmonizacji i unifikacji prawa w Unii Europejskiej oraz znaczenie praw człowieka i Europejskiej Karty Praw Podstawowych na tle zachodzących przemian społecznych w Europie. Wystąpienia referentów uzupełniane były także przez dyskusje.

Zwrócono uwagę na nieco niedoceniany fakt, że mimo iż uregulowania obowiązującej od 1 grudnia 2009 r. Europejskiej Karty Praw Podstawowych nie mają bezpośredniego skutku dla jednostki, to jednak notariusze winni znać problemy mogące wynikać na gruncie ich stosowania. W tym zakresie wskazano kilka orzeczeń Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości, których tezy mogą mieć znaczenie dla praktyki notarialnej. Znaczenie bowiem dla notariusza w tworzonych i kształtowanych przez niego czynnościach notarialnych ma Europejska Karta Praw Podstawowych, w szczególności w kontekście quasi-prawotwórczego charakteru orzeczeń Trybunału.

Pierwszy aspekt dotyczy art. 7 Karty, zgodnie z którym każdy ma prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, domu i komunikowania się. Na tym gruncie wydano orzeczenie w sprawie Runevič-Vardyn i Wardyn, które odnosi się do zasad pisowni polskich nazwisk i imion na Litwie oraz orzeczenie w sprawie Sayn-Wittgenstein mające za przedmiot pisownię nazwisk szlacheckich wydane na gruncie prawa austriackiego i niemieckiego¹. Tłem wydania pierwszego orzeczenia był spór polsko-litewskiego małżeństwa z administracją litewską, dotyczący pisowni i transkrypcji nazwisk i imion figurujących w wydanych im aktach stanu cywilnego. Drugie wymienione orzeczenie dotyczyło odmowy stosowania tytułów szlacheckich w państwie członkowskim, w którym zakazano ich używania. Oba orzeczenia, wbrew żądaniu skarżących, rozstrzygnęły zasadniczo tę kwestię na korzyść państwa członkowskiego

---

¹ Wyrok Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości (Druga Izba) w sprawie C-391/09 z dnia 12 maja 2011 r. oraz w sprawie C-208/09 z dnia 22 grudnia 2010 r.

postępującego według regulacji zawartych w wewnętrznym prawie regulującym tę problematykę.

Europejska Karta Praw Podstawowych przez osadzenie jej w Traktacie z Lizbony nadała obywatelom Unii Europejskiej silniejszą pozycję. Jest ona przyczynkiem do rozwoju europejskich praw podstawowych w drodze prawotwórczej wykładni Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości. Już dziś notariusze zwrócić uwagę powinni na art. 9 Karty, który stwierdza, że prawo do zawarcia małżeństwa i założenia rodziny jest gwarantowane zgodnie z ustawami krajowymi regulującymi korzystanie z tych praw, a który to będzie uzupełniony w przyszłości przez rozporządzenie dotyczące stosunków majątkowych małżeńskich, którego ogólne założenia zostaną omówione niżej².

Doniosłym osiągnięciem Europejskiej Karty Praw Podstawowych jest także wyrażone w art. 17 prawo do władania, używania, rozporządzania i przekazywania w drodze spadku mienia nabytego zgodnie z prawem. Częściową realizacją postulatów zawartego w wyżej wskazanym przepisie jest wejście w życie tzw. „rozporządzenia spadkowego”, co będzie miało bezpośredni wpływ na sytuację prawną obywateli Unii³. Regulacja taka da możliwość rozwoju także innym inicjatywom, takim jak np. Stowarzyszenie Europejskich Rejestrów Testamentów (ARERT) działające z inicjatywy notariatu francuskiego, belgijskiego i słoweńskiego w zakresie synchronizacji i wymiany informacji pomiędzy rejestrami testamentów w tych krajach, a w przyszłości w całej Unii.

Obie regulacje dotyczące prawa majątkowego małżeńskiego i prawa spadkowego zasadzają się na prymacie wyboru prawa przez jego podmiot. Oznacza to, że praktyka notarialna będzie musiała nie tylko być świadoma możliwości wyboru takiego prawa, lecz także znać i przestrzegać zasad dotyczących tego wyboru przy dokonywaniu krajowych czynności notarialnych.

---

² Projekt rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych w zakresie małżeńskich ustrojów majątkowych, 2011/0059 (CNS).

³ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych i dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie utworzenia europejskiego certyfikatu spadkowego, 2009/0157 (COD).

Główny Radca Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości, prof. dr Verica Trstenjak, podniosła w ramach swojego wystąpienia, że prawo europejskie coraz silniej oddziałuje na pozycję notariusza w Unii Europejskiej.

Pozycja ustrojowa notariusza była dyskutowana w szczególności w oparciu o orzeczenia Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości. Orzeczenia Trybunału dają znak o tendencjach w prawie europejskim, odnoszących się do zawodu notariusza jako przedsiębiorcy i funkcjonariusza publicznego. Szczególne zainteresowanie przypadło siedmiu orzeczeniom z dnia 24 maja 2011 r. dotyczącym obywatelstwa w kontekście powołania na notariusza⁴. Orzeczenia te wydano na gruncie uchybienia przez pozwane przez Komisję kraje, a to: Belgię, Francję, Luxemburg, Austrię, Niemcy, Grecję i Portugalię obowiązkowi implementacji dyrektywy 2005/36/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 7 września 2005 r. w sprawie uznawania kwalifikacji zawodowych (Dz.Urz. L 255, s. 22). Zgodnie np. z belgijskim prawem kandydatem na notariusza mogła być mianowana osoba, która w szczególności posiada obywatelstwo belgijskie, a nadto liczbę notariuszy, ich rozmieszczenie oraz siedzibę określa król. Nie zakwestionowano jednak wewnętrznych regulacji dotyczących dochodzenia do zawodu. Zarzut Komisji względem wszystkich skarżonych krajów dotyczył naruszenia zasady swobody przedsiębiorczości wyrażonej w art. 43 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską (obecnie art. 49 w wersji skonsolidowanej Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej w brzmieniu nadanym Traktatem z Lizbony) w kontekście braku wyłączenia działalności związanej z władzą publiczną w rozumieniu art. 45 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską (obecnie art. 51 w wersji skonsolidowanej Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej w brzmieniu nadanym Traktatem z Lizbony)⁵. Należy wskazać, że cenzus obywatelstwa dla wykonywania zawodu notariusza nie jest regułą, a niektóre państwa członkowskie Unii Europejskiej, takie jak Hiszpania czy Włochy,

---

⁴ Orzeczenia Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości w sprawach C-47/08, C-50/08, C-51/08, C-52/08, C-53/08, C-54/08 i C-61/08 z dnia 24 maja 2011 r.

⁵ Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską z dnia 25 marca 1957, Dz.Urz. WE C 1992, Nr 224, s. 1, tekst jedn. z dnia 24 grudnia 2002 r., Dz.Urz. WE C Nr 325, s. 33.

już uprzednio zniosły ten wymóg w ramach swoich wewnętrznych regulacji dotyczących notariatu. Charakter ograniczenia ze względu na wykonywanie władzy publicznej wymaga, aby było ono wykładane ściśle, a wszelka analogia jest niedopuszczalna⁶. Zdaniem Komisji pojęcie władzy publicznej oznacza wykonywanie wykraczających poza prawo powszechne uprawnień decyzyjnych wyrażające się możliwością działania niezależnie od woli innych podmiotów, a nawet wbrew tej woli, a przejawem tego może być w szczególności wykonywanie uprawnień w zakresie środków przymusu. Na tym gruncie istotny jest także fakt, iż w kontekście omawianego orzeczenia art. 45 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską odnosi się zasadniczo do poszczególnych czynności, a nie kompetencji całego zawodu, chyba że nie da się ich oddzielić. Trybunał podkreślił jednak, że charakter wykonywanych przez notariusza czynności nie przemawia za przymiotem wykonywania władzy publicznej w sposób bezpośredni i szczególny. Pośrednio zatem Trybunał opowiedział się za koncepcją przemawiającą za przyznaniem notariuszowi w Unii Europejskiej pozycji bliższej przedsiębiorcy niż pozycji funkcjonariusza publicznego czy też urzędnika państwowego, niezależnie od sposobu powołania na tę funkcję, głównie z uwagi na dobrowolny charakter uczestnictwa w czynnościach notarialnych. Istotnym rozróżnieniem jednak, niedostrzeganym na gruncie prawa krajowego, jest kwestia pojmowania wykonywania władzy publicznej na poziomie europejskim i krajowym, która została zasygnalizowana w opinii Rzecznika Generalnego do wyżej opisanych spraw⁷. Jest to subtelne rozróżnienie niedostrzegane także na gruncie polskich postulatów *de lege ferenda*⁸. Drugą kwestią podniesioną w wyżej wymienionym orzeczeniu Trybunału ze skargi Komisji przeciwko Niemcom było także uchybienie dyrektywie w sprawie uznawania kształcenia i szkolenia

---

⁶ Wyrok Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości w sprawie 2/74 *Reyners*, Rec. s. 631, pkt 43, z dnia 21 czerwca 1974 r.

⁷ Opinia Rzecznika Generalnego Pedla Cruza Villalona z dnia 14 września 2010 r.

⁸ Por. uzasadnienie do projektu z dnia 21 maja 2012 r. ustawy o zmianie ustaw regulujących wykonywanie niektórych zawodów, s. 121 i nast., <http://ms.gov.pl/pl/deregulacja-dostepu-do-zawodow>, stan na dzień 28 maja 2012 r., Powołane tam argumenty nie uwzględniają do końca specyfiki prawa europejskiego poprzez powierzchowne potraktowanie treści omówionych orzeczeń Trybunału dotyczących obywatelstwa.

zawodowego⁹. W tej kwestii Trybunał oddalił skargę, pośrednio uznając niekompatybilność wykształcenia w zawodzie notariusza pomiędzy państwami członkowskimi.

Wymienione wyżej orzeczenia będą miały zapewne wpływ na polskie ustawodawstwo.

Kolejnymi wskazanymi przykładami ingerencji prawa europejskiego było rozstrzygnięcie prejudycjalne Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości w zakresie opłat notarialnych w Niemczech w związku z pobieranymi opłatami publicznoprawnymi przy aktach notarialnych sporządzanych w związku ze zbywaniem udziałów w spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością oraz rozstrzygnięcie mające za przedmiot odmowę sądu hiszpańskiego dokonania doręczenia adresatom zamieszkałym w Zjednoczonym Królestwie i w Irlandii – poza postępowaniem sądowym – sporządzonego w formie aktu notarialnego oświadczenia o odstąpieniu od umowy sprzedaży nieruchomości¹⁰.

Wśród omawianej na konferencji problematyki wskazano na wzrastającą potrzebę regulacji europejskich na gruncie prawa prywatnego, w szczególności w kontekście wzrostu znaczenia obywatelstwa Unii Europejskiej. Dotychczasowe regulacje dotyczące obywatelstwa Unii odnosiły się do publicznoprawnych uprawnień przyznanych jednostce z tytułu posiadania tegoż obywatelstwa. Obecnie uwaga europejskiego ustawodawcy zaczyna skupiać się także na prywatnoprawnym wymiarze obywatelstwa Unii Europejskiej.

Dane statystyczne przedstawione w toku konferencji wskazują, że w Unii Europejskiej co roku zawiera się 16 milionów małżeństw z elementem międzynarodowym oraz otwiera się około 450.000 spadków podlegających międzynarodowemu prawu prywatnemu. Liczby te stanowią konkretny bodziec do działania europejskiego ustawodawcy celem jednolitej regulacji kwestii majątkowych rodzinnych i spadkowych.

---

⁹ Dyrektywa Rady 89/48/EWG z dnia 21 grudnia 1988 r. w sprawie ogólnego systemu uznawania dyplomów ukończenia studiów wyższych, przyznawanych po ukończeniu kształcenia i szkolenia zawodowego, trwających co najmniej trzy lata (Dz.Urz. 1989, L 19, s. 16), zmienionej dyrektywą 2001/19/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 14 maja 2001 r. (Dz.Urz. L 206, s. 1).

¹⁰ Wyrok Trybunału (Pierwsza Izba) z dnia 28 czerwca 2007 r. w sprawie C-466/03.

Kroki te zostały już podjęte i w zakresie prawa spadkowego przyjęły one formę rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 marca 2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych i dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie utworzenia europejskiego certyfikatu spadkowego. Zgodnie z rozporządzeniem spadkobierca może sam zdecydować, które prawo materialne będzie stosowane do dziedziczenia po nim, a nadto w braku takiego zastrzeżenia prymat przyznano ostatniemu stałemu miejscu zamieszkania jako efektywnemu wyznacznikowi więzi spadkodawcy z państwem zamieszkania.

Podstawowym celem zamierzonej regulacji jest danie wyboru podmiotowi praw, który porządek prawny będzie stosowany do jego sytuacji. Zakłada ona, że wybór prawa właściwego będzie decyzją świadomą i wolną. W tym aspekcie można wskazać na inicjatywę Rady Notariatów Unii Europejskiej, w ramach której funkcjonuje Europejska Sieć Notariatów prowadząca portal internetowy dotyczący dziedziczenia w Europie (www.successions-europe.eu).

W dalszym ciągu nie uregulowano kwestii majątkowego prawa małżeńskiego, co do którego istnieją jedynie propozycje rozporządzeń. Kwestie majątkowe małżonkowie mogliby, zgodnie z propozycjami ustawodawczymi, uregulować według swojego wyboru według obywatelstwa jednego z małżonków lub wspólnego miejsca zamieszkania małżonków lub narzeczonych w chwili wyboru prawa. Regulacja dotyczy także związków partnerskich, które podlegałyby prawu miejsca ich zgłoszenia, bez możliwości wyboru. W przypadku braku wyboru prawa decydowałoby prawo pierwszego wspólnego miejsca zwykłego pobytu małżonków.

W toku konferencji sygnalizowano także problematykę ochrony praw wynikających z obywatelstwa Unii Europejskiej i zasadniczo braku indywidualnego postępowania w zakresie ochrony praw objętych Europejską Kartą Praw Podstawowych. W tym zakresie wzrosło zapewne znaczenie skargi na nieważność aktu prawnego skonstruowanej w art. 263 ust. 4 Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej (dawny art. 230 TWE), mimo iż jednostka nie będzie adresatem samego orzeczenia, przy uwzględnieniu tzw. formuły Plaumanna, która nie została zmieniona przez Traktat z Lizbony.

W podsumowaniu należy stwierdzić, że tegoroczna konferencja z cyklu Europejskie Dni Notariatu pokazała, iż współpraca notarialna wśród krajów Unii Europejskiej jest potrzebna i przybiera na dynamice oraz tworzy się jednolite forum do wymiany doświadczeń i opinii w zakresie kształtowania prawa w jednoczącej się Europie wielu notariatów.

Bartłomiej Mania

Bartłomiej Mania – asesor notarialny, LL.M.